

ΟΙ ΜΝΗΣΤΗΡΕΣ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ

Εἴτε ἡ νεοελληνικὴ λογοτεχνία εἶναι ἓνα νεκρὸ σάρκωμα ἀπάνω στὸ δέριμα ὄργανισμοῦ ἀδιάφορου, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴν θρέφεται ἀπὸ κανένα ἐσώτερο αἶσθημα, ὅπὸ καμμιὰν εἰλικρινῇ ὁρμῇ, μὲ τὸ νὰ μὴν ἐκδηλώνῃ καμμιὰ πραγματικὰ ψυχικὴ συγκίνησι, καταντᾷ ἀπλῇ μιμητικῇ στάσει, καὶ τότε ἐξηγιέται εὐκολὰ ἡ βιάσις τῆς νὰ βρῇ ἓνα στήριγμα ἐξωτερικόν, μιὰν ἀποστολὴν ἓνα σκοπὸν, ποῦ νὰ τῆς δώσῃ ὑπόστασι καὶ πρόχειρα θέματα δράσης,

Εἴτε, ἰδεολόγοι, κοινωνισταί, ἠθικολόγοι καὶ πατροδόπληκτοι, σκουντηγμένοι ἀπὸ τὴν μονομανίαν τους, ζαλισμένοι καὶ μεθυσμένοι ἀπὸ τὸ ὄπιο τους, θαμπωμένοι ἀπὸ τὴ λάμψη τῶν εὐαγγελίων τους, ὀνειρεύονται τὸ σκλάβωμα τῆς Τέχνης, καὶ τὸ δουλικὸ δούλεμά της στοὺς σκοποὺς των.

Ὅπως κι' ἂν εἶναι, ὑπάρχει κίνδυνος νὰ καταλήξουμε σύντομα σὲ σημεῖον ν' ἀμφιβάλλουμε ἂν ὁ ὅρος « ὥ ρ α ῖ ο » ἔχῃ ὑπόστασι. Σὲ τέτοιον ἰδεολογικὸ κυκεῶνα βρισκούμαστε—ποῦ οἱ πιὸ ἀδόκητες συσχετίσεις ἰδεῶν γέννησαν στὶς διανοίς μας—ὥστε δὲν εἶναι ἀπίθανον νοήματα ἀπλᾶ, ποῦ εἶχαν φτάσει σὲ σταθερότητα κοινοτοπίας, νὰ χρειαστοῦν τὴν ἐπικουρίαν τοῦ Λογισμοῦ γιὰ νὰ κρατηθοῦν ἀκλόνητα στὴ θέσι τους.

Κατὰ δαιμόνια ἐπαγγέλλεται ὁ κ. Γιαννιός· καὶ καινούργιους σκοποὺς προτείνει σὲ κάθε ἐκδήλωσι τῆς λογοτεχνίας:

« Γιὰ νὰ ὑπάρξῃ νεοελληνικὴ φιλολογία δὲ χρειάζεται νὰ γράφουμε »
 » δράματα καὶ σονέτα, ἀλλὰ ν' ἀγωνιστοῦμε γιὰ τὸ γλωσσικὸ—σοσιαλι- »
 » στικὸ ζήτημα προσπαθώντας νὰ τοῦ δώσουμε τὴν οἰκονομικὴ καὶ »
 » πολιτικὴ του μορφὴ κλπ. . . . »

Δὲν πρέπει νὰ ξαφνιστοῦμε γιὰ τὴν παράξενη ἐπιμιξίαν τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος μὲ τὸν σοσιαλισμό. Πρόκειται γιὰ μιὰ παραχώρησι τοῦ κ. Γιαννιοῦ μὲ τὴν ὑστεροβουλίαν νὰ προσηλυτίσει τοὺς φιλολογικοὺς κύκλους πρὸς τὴν πραγματικὰ του ἰδεολογία: τὸν σοσιαλισμό.—Υπάρχει καὶ καθαρηνουσάνικος σοσιαλισμός, ὅπως ὑπάρχει καὶ μαλλιαρὸς ὅπως ἐπὶ τέλους ὑπάρχει καὶ ἀλλόγλωσσος· ἡ γλῶσσα δὲν ἔχει νὰ κάμῃ τίποτε αὐτοῦ. Ἡ ὀρθοδοξία σκεπάζει τίς πιὸ ἀνόμοιες φυλές.

Κατὰ βάθος λοιπὸν τὸ νόημα τοῦ κ. Γιαννιοῦ εἶναι ὅτι γιὰ νὰ ὑπάρξῃ νεοελληνικὴ φιλολογία πρέπει ὅλα τὰ λογοτεχνικὰ ἔργα ν' ἀγωνίζονται γιὰ τὸ σοσιαλισμό. Ἔτσι πληθαίνουν οἱ σκοποὶ τῆς λογοτεχνίας: κοντὰ στὸν ἐθνικιστικὸ νεοϊδανισμό τοῦ Γρυπάρη, καὶ στὸ δημοτικιστικὸ ἰδεῶδες τοῦ Ραμᾶ, προσθέτουμε τὸ σοσιαλιστικὸ Εὐαγγέλιον τοῦ κ. Γιαννιοῦ, χωρὶς νὰ ξεχνᾶμε τὴν ἠθικοπλαστικὴ ἀποκλειστικότητα τοῦ Βουτιεριδῆ.

Πληθώρα μνηστήρων καὶ ἀπαιτητῶν. Ποῦ θὰ πῇ ὅτι δὲν γεννιήθηκεν ὁ Κυρίαρχος, καὶ δὲν γεννιήθηκε γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ.

« Τέχνη », « ὥ ρ α ῖ ο » εἶναι νοήματα ἀνεξάρτητα, ἀναλλοίωτα ποῦ δὲν μποροῦν νὰ ὑπαχθοῦν σὲ καμμιὰν ἄλλῃ κατηγορίαν τῆς ἀντίληψης. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι νοήματα αἰώνια ποῦ ἐπίζησαν σ' ὅλες τὶς παροδικὰς ἰδεολογίας.

✱

Ὁ Σοσιαλισμὸς κυνηγᾷ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ εἶναι καὶ ἡ καταδική του. Τὴν οὐτοπία αὐτὴ τὴν ἐπιδιώκει, μὲ τὰ συνειδησιμὰ μέσα

τῶν θρησκευτικῶν ιδεολογιῶν, μὲ μιά μετὰθεση σὲ ἀπροσδιόριστο μέλλον τῶν ἐπιθυμιῶν τῆς στιγμῆς ὀρισμένου ὅμιλου ἀνθρώπων. Καὶ ἀνάλογο μὲ τὴν μετὰ θάνατον μακαριότητα.

Τὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅπως καὶ κάθε ἀπόλυτης θεωρίας, ὅπως καὶ κάθε καταρτισμένης ἠθικῆς, εἶνε ἡ τάσις πρὸς τὴν στασιμότητα, δηλαδὴ πρὸς τὸν θάνατον. Σύμφωνα μὲ τὸν ἀναλλοίωτον νόμον ποῦ κυβέρνησε τὴ γέννησιν τὴ δράσιν καὶ τὸ τέλος κάθε θεωρίας ποῦ ἀπόβλεπε στὴν τελειωτικὴν εὐτυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, ὁ σοσιαλισμός, ἅμα περάσει τὸ ἀρνητικὸ στάδιο τῆς ἐπίθεσης καὶ τῆς καταστροφῆς καὶ φτᾷ στὸ θετικὸ τῆς ἐφαρμογῆς, στὴ στάσι. θὰ ὁμολογήσῃ τὴν ἀδυναμίαν του καὶ θ' ἀκολουθήσῃ τὴν κοινὴ μοῖραν τῶν θαμμένων ιδεολογιῶν. Ἔτσι ἡ ὁρμὴ τοῦ σοσιαλισμοῦ μὲ τὸ νὰ τείνῃ σὲ σκοπὸ ἀνέφικτον εἶναι προορισμένη νὰ σπᾷσιν ἀτόμιστα τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς τοῦ θριάμβου τῆς.

Ἡ Λογοτεχνία, ὅπως καὶ ἡ Τέχνη ὅλη εἶναι ἐξωτερίκευσις τῆς συγκίνησεως μιᾶς ιδιουσφύρας, μεταδόσιμη σὲ ἀνάλογες αἰσθαντικότητες.

Ἐπομένως ὁ σκοπὸς τῆς Τέχνης—ἐφόσον δηλαδὴ μιὰ συγκίνησις ἐξωτερικευμένη ἀντικρῶς αἰσθαντικότητες τοῦ ἐπίτεδου τῆς—ἐπιτυγχέεται σταθερὰ σ' ἓνα ἀδιάκοπον ὁρῶν. Ἄλλο κριτήριον δὲν ὑπάρχει. Ἀλλὰ οὔτε καὶ ἄλλος σκοπὸς χωρεῖ. Πρὸ παντὸς εἶναι ἀνώφελο, εἶναι ἀδύνατον μὲ ἓνα ὁποιοδήποτε δογματικὸ πρόσταγμα νὰ ἐπιβληθῇ στίς ἐκδηλώσεις τῆς Τέχνης ἓνας κοινὸς σκοπός, ξένος πρὸς τὴν αὐτάρκεια τῆς ἀποστολῆς τῆς. Πηγὴ ἀνόμευτι τοῦ ὁραίου εἶναι ὁ ἀποκλειστικότερος ἀτομισμός.

Τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς Τέχνης εἶναι ἡ τάσις πρὸς τὸ ἀδιάκοπον γίνεσθαι δηλαδὴ πρὸς συνεχῆ ζωὴν.

Ὡστε Δογματικὴ μνηστεία τὴν Τέχνης πρὸς τὸν σοσιαλισμὸν ἢ πρὸς κάθε ἄλλην ιδεολογίαν εἶναι καὶ ἀνέφικτον.

*

Ὁ κ. Γιαννιὸς μᾶς βεβαιώνει πῶς ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ἀδιαφορεῖ γιὰ τὴ φιλολογία καὶ διαβάξει μοναχὰ τοὺς «Βίους τῶν Ληστών». Δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀντίρρηση. Εἶναι ὅμως ἐπίσης βέβαιον πῶς ὁ Γαλλικὸς λαὸς ρουφᾷ τις ἐπιφυλλίδες τοῦ Montepin καὶ ὁμοίων καὶ περιφρονεῖ ὁλότελα τοὺς πραγματικοὺς λογοτέχνες, ὁ δὲ Ἀγγλικὸς λαὸς ἀπολαμβάνει τὰ κατορθώματα τῶν Σερλόκ-Χόλμς, Νίκ-Κάρτερ καὶ ἄλλων χειρότερων καραγκιόζηδων καὶ ἀποκοιμίζεται μὲ τὰ ἀνηθικῶς ἠθικὸπληκτὰ ἀτέλειωτα μυθιστορήματά του.

Ἀτυχῶς καὶ παρ' ὅσα λέγονται, ἡ φιλολογία οὔτε ἀποβλέπει στὴ μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, οὔτε τέτοια μόρφωσις εἶναι πιθανὸν πρᾶγμα (*). Ἡ φιλολογία πρῶτα ἀπευθύνεται στοὺς ἴδιους τοὺς λογοτέχνες, καὶ ὕστερα σ' ἓνα κοινὸν μὲ εἰδικὴν μόρφωσιν, καὶ μὲ εἰδικὰ ψυχικὰ διαθέσεις. Ἡ ἐπίδρασίς της ὑπάρχει, ἀλλὰ ἐκτείνεται κατὰ κυματισμοὺς στίς διάφορες διάνοιες. Ὅσο εὐρύνονται οἱ κυματισμοὶ τόσο χάνουν καὶ ἀπὸ τὴ δύναμιν, τὴ μορφὴν τὴν ὑπόστασίν τους. Στὸ κέντρο στὴν πηγὴ τοῦ κυματισμοῦ βρίσκεται ἡ ἄδολη ἐκδήλωσις.

(*) Γιὰ ἀνάλογες αἰτίαις ὑποστηρίξαμε ἄλλοτε πῶς τὴν δημοτικὴν δὲν τὴ γράφουμε γιὰ νὰ τὴ καταλαβαίνει ὁ λαός, ἀλλὰ γιὰ εἶναι αἰσθητικὴ ἀνάγκη.

“Οποῖος δεχτῇ τὴν ἐπίδραση τῆς λογοτεχνίας, ἢ κάθε ἄλλης μορφῆς τῆς τέχνης ἔπαισε ν’ ἀνήκη στὸ λαό, εἶναι μέρος τῶν ἐπιλεκτῶν. Ἡ λογοτεχνία εἶναι πολυτέλεια γιὰ λίγους. Ἐν τούτοις τὰ λογοτεχνικά ἰδανικά ἐπιβάλλονται πάντα, καὶ γίνονται δεκτά ἀπὸ τὸ σύνολο ἐνὸς λαοῦ, ὅχι ὅταν γίνουν ἀντιληπτά εἰς ὅλους, ἀλλὰ ὅταν ἡ ἀποδοχὴ τοὺς ἀπὸ τοὺς ἐπιλεκτοὺς τὰ καταστήσῃ δόγματα γιὰ τὸν μιμητικὸ ὄχλο. Γιαντὸ καὶ τὸ ξερρίζωμα κάθε καθιδρυμένης καὶ παραγραφμένης τεχνοτροπίας εἶναι τόσο δύσκολο, ἀφοῦ προϋποθέτει πόλεμο πρὸς ὅλες τὶς ἀδρανεῖς διάνοιες ποὺ κολλήθηκαν στὸ κυρίαρχο καλλιτεχνικὸ δόγμα.

“Ὅταν δὲ λέμε πῶς ἡ Τέχνη εἶναι τὸ ἄνθος ἐνὸς φυλετισμοῦ ἐννοοῦμε ὅτι ὁ φυλετισμὸς ἐκεῖνος ἔφτασε σὲ τέτοιο σημεῖο σταθερότητας ὥστε νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν ὑπαρξὴ ἀτόμων μὲ ψυχικὸ πλοῦτο. Τίποτε ἄλλο.

Βέβαια ἡ νεοελληνικὴ φιλολογία δὲν ἔφτασε σὲ περὶ ὅλην τὴν ζήλευσιν. Κάθε ἄλλο.—Δὲν πρέπει ὅμως νὰ νομίσουμε πῶς ὀφείλει νὰ κολακεύσῃ τὰ λαϊκά ἰδανικά γιὰ νὰ σωθῇ. Τέτοια ὀπισθοδρομικὴ ἰσοδυναμεῖ μὲ θάνατο:

Ἐφόσον τὰ σύγχρονα ὑποδείγματα τῶν ξένων φιλολογιῶν μᾶς παρουσιάζουν ἰδιουσυγκρασίαις πλούσιαις, ἐκδηλώσεις ἄρτιαις, διάνοιαις ἐλευθερωμέναις καὶ πολυέλκοις καὶ ἐφόσον αὐτὲς οἱ φιλολογίαι συγκαταλέγουσι πραγματικὰ λογοτέχναις μᾶς, εἶναι μωρὰ νὰ φαντασθῶμε ἐπιστροφὴν σὲ ἀπλοϊκὰς μορφὰς τέχνης. Ἄν περνοῦμε τώρα ὑποχρεωτικὰ στάδιο μίμησης,—ἰδοὺ ἡ σωτηρία—ἄς προσπαθῶμε τοὐλάχιστον ἡ μίμηση νὰ μὴν εἶναι δουλική, πλαστική, στὴν ἐπιφάνεια, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀντίπαλος βαθεύας ἐνδόμυχης συγκίνησεως. Ἔτσι θὰ προπονηθῶμε γιὰ τὸ ξαφνικὸ πῆδημα πρὸς τὴν πρωτότυπὴν ἐκδήλωσιν ποὺ ἴσως μιὰ μέρα ἀναβρῦσῃ ἀπὸ τὴν πλουτισμένην ψυχὴν μᾶς.

Καί, μακρὰ ἀπὸ κάθε ἐκνευριστικὸ σκοπὸ, ἄς δουλεύουμε γιὰ τὴν Τέχνην, γιὰ τὴν φόρμᾶν τῆς, γιὰ τὴν πολυτροπία τῆς αἰσθαντικότητός μας, γνωρίζοντας καλὰ πῶς Τέχνη θὰ πῇ πολυτέλεια καὶ συνεπῶς κατὰ πολῦτιμο, ἀνεκτίμητο.

Δ. ΖΑΧΑΡΙΑΔΗΣ

Η ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ ΜΑΣ

Ἡ ἀκόλουθὴ κριτικὴ γράφηκε ἀπ’ ἀφορμὴν ἐνὸς γράμματος, ποὺ εἶχα στείλει στὸ «Νουμᾶ» γιὰ τὸν ποιητὴ Παλαμᾶ. Τὸ γράμμα αὐτὸ γέννησε συζητήσεις καὶ γιὰ τοῦτο τὸ θεωρῶ χρέος μου νὰ πῶ μὲ μιὰ κριτικὴ πρὸς τὰ «Γράμματα» ἀπὸ ποιῆς γενικῆς ἰδέας ὠρμηθῆκα γιὰ νὰ τὸ γράψω.

Οἱ κριτικαὶ ὀφελοὺν στὴν πρόοδο τῆς φιλολογίας μας, δηλαδὴ στὴ μόνωσιν τοῦ ἔθνους, περισσότερο ἀπ’ ὅλην τὴν ἄλλην φιλολογικὴν μᾶς παραγωγὴν. Ἄν εἶχε ἡ Ἑλλάδα ἓνα δυὸ μορφωμένους κριτικούς, εἰδικούς καὶ ὅχι ἐρασιτέχνες ὅπως ἡμεῖς, ποὺ νὰ ἔβγαιναν καὶ νὰ εἰδείχαν ἀπὸ καιρὸ πῶς νεοελληνικὴ φιλολογία δὲν ὑπάρχει, οὔτε εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρξῃ, ἐν ὅσῳ ἐξακολουθεῖ νὰ τραβᾷ τὸ δρόμον ποὺ πῆρε, θὰ φωτίζονταν οἱ νέοι μας, καὶ ἅντις νὰ γράφουν «ποιήματα» μιμούμενοι τοὺς παλαιοὺς, θὰ ἔσπαναν τὶς πέννες τοὺς ἢ θὰ ἔγραφαν κατὰ πῶς συμφωνοῦν μὲ τὸν ἑαυτὸν τοὺς καὶ μὲ τὸ λαὸν τοὺς.

Ἰδοὺ μπροστά μας ὅλη αὐτὴ ἡ ἀμέτρητὴ βιβλιοπαραγωγὴ τῶν ὀγδόων